

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПРОМИСЛОВОСТІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНУ

У статті розкрито роль інноваційного розвитку у забезпеченні конкурентоспроможності регіону, досліджено стан інноваційної діяльності промислових підприємств Хмельниччини.

Ключові слова: конкурентоспроможність, інновації, інноваційна діяльність, інноваційний розвиток.

I.M. KRAVETS, T.A. OLITSKAYA

Khmel'nitsky National University

INNOVATIVE DEVELOPMENT INDUSTRY AS A TOOL FOR COMPETITIVENESS SUPPORT AREA

The article deals with the role of innovation in ensuring competitiveness, innovation investigated the state of industrial activities interest. The sources of innovation potential are information resources, the results of basic research, scientific discoveries, inventions, research and experimental development. Therefore, the development and effective use of innovative potential as the total capacity of basic and applied science to ensure the implementation of innovations in the production process and product updates, is possible if the region highly motivated scientific and engineering personnel and their involvement in innovation; finance activities aimed at the development of innovation infrastructure; development of information security; develop a set of tools supporting innovation medium enterprises.

Keywords: competitiveness, innovation, innovation activity, innovation development.

Постановка проблеми. Соціально-економічне зростання країни, регіону забезпечується впровадженням інновацій та розвитком інноваційної діяльності. В останні десятиріччя саме інновації стали основними факторами, які забезпечують економічне зростання як окремих господарюючих суб'єктів, так і національних економік в цілому.

Інновації, особливо у промисловості, є суттєвим елементом підвищення ефективності виробництва та конкурентоспроможності, максимізації прибутку підприємства і створення нових робочих місць, залучення висококваліфікованої робочої сили, яка забезпечує випуск продукції поліпшеної якості. Розвиток інноваційної діяльності сприяє не тільки підвищенню якості продукції, а, що надзвичайно важливо, підвищенню експортного потенціалу підприємств, забезпеченню конкурентоспроможності національної економіки загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження у царині управління інноваційною діяльністю промислових підприємств України привертають увагу багатьох вітчизняних науковців та практиків. Вагомий внесок у цьому напрямі зроблено, зокрема Шипуліною Ю. С., Божковою В. В., Ілляшенком С. М., Комарницьким І. М., Кузьміним О. Є. та іншими науковцями.

Попри існуючі напрацювання у напрямі забезпечення інноваційного розвитку потребують поглибленого дослідження регіональні особливості управління інноваційною діяльністю промислових підприємств, фактори, що гальмують інноваційні процеси в регіоні.

Метою статті є дослідження стану інноваційного розвитку промислових підприємств Хмельниччини, виявлення основних тенденцій та проблем інноваційної діяльності в регіоні.

Виклад основного матеріалу. Аналіз рушійних сил економічного розвитку останніх десятиріч свідчить, що передові позиції країн у вирішальній мірі визначають інноваційні чинники. Вони є основою динамічного розвитку як окремих підприємств, регіонів, країн, так і всієї світової економіки у цілому.

Основними факторами економічного зростання є ресурси та інновації. Причому в останні десятиріччя у зв'язку із загостренням проблеми ресурсного забезпечення на перше місце у світі вийшли останні. Щодо України, то питома вага підприємств, що займалися інноваціями у 2013 році, складала лише 16,8 % [1]. Для порівняння, інноваційна складова в країнах Євросоюзу (частка інноваційно-активних підприємств) досягає 60 %, Південній Кореї і Японії — 65—67 %, США — 78 % [2]. Тому сучасний стан інноваційного розвитку України та її регіонів, результати впровадження інновацій не задовольняють потреб розвитку сучасного суспільства.

Загалом під інноваційною діяльністю розуміють комплекс наукових, технологічних, організаційних, фінансових та маркетингових заходів, які спрямовані на створення та впровадження інновацій (проведення і придбання наукових досліджень, нових технологій, виробниче проектування, інші види підготовки виробництва для випуску нових продуктів, впровадження нових методів їх виробництва, придбання машин, обладнання, установок, інших основних засобів та капітальні витрати, пов'язані з упровадженням інновацій, маркетинг, реклама тощо). Ці заходи не завжди приводять до впровадження інновацій але необхідні для їх створення. Починаючи з 2007 р. до інноваційної діяльності відносять дослідження і розробки, не пов'язані прямо з підготовкою конкретної інновації.

Проаналізуємо стан інноваційного розвитку підприємств Хмельницького регіону. У 2013 році на Хмельниччині частка інноваційно-активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств складала 17,9 % і перевищувала середній рівень по Україні (16,8 %) і за цим показником область посіла п'яте місце серед регіонів держави.

За видами економічної діяльності більшою за середню в області частка інноваційно-активних підприємств була у виробництві харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів (30,9% підприємств виду діяльності), хімічній та нафтохімічній промисловості (30,8%), машинобудуванні (27,8%). Значно меншою була питома вага таких підприємств у добувній промисловості – 11,8%, виробництві іншої неметалевої мінеральної продукції – 11,1%, целюлозно-паперовому виробництві, видавничій діяльності – 8,0%.

Кінцевим результатом інноваційної діяльності є, насамперед, розробка та впровадження нових виробничих процесів і створення та освоєння нової чи значно вдосконаленої продукції. У 2012 р. інноваційною діяльністю в промисловості області займалися 78 підприємств, що на 30 % більше, порівняно з 2010 роком (табл. 1). Це склало лише 22,5 % загальної кількості обстежених підприємств [3]. Із загальної кількості інноваційно активних підприємств 25 - підприємства з виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, 15 - машинобудування, 8 - виробництва та розподілення електроенергії, газу та води.

Кількість підприємств Хмельницької області, які впроваджували інноваційні види продукції у 2012 році, зросла на 19 %, порівняно з 2010 роком, проте знизилась на 30 % проти попереднього 2011 року. Серед впроваджених інноваційних видів продукції 22,2 % займають інноваційні види машин, устаткування, прилади, апарати тощо.

Таблиця 1

Кількість підприємств Хмельницької області, які займались інноваційною діяльністю у 2010-2012 рр.

Показники	Роки			Темп зростання, % 2012/20110
	2010	2011	2012	
Усього,	60	79	78	130,0
з них:				
мали витрати на інноваційну діяльність	51	65	43	84,3
впроваджували інновації	57	74	77	135,0
впроваджували інноваційні види продукції	21	36	25	119,0
впроваджували нові технологічні процеси	34	40	32	94,1
реалізовували інноваційну продукцію, що заново впроваджена або зазнала технологічних змін протягом останніх трьох років	28	49	54	192,8

Слід відмітити, що виключно нову для ринку продукцію впровадили лише 2 підприємства (2 найменування), що свідчить про низький рівень оновлення ринку вітчизняними інноваціями.

У 2012 р., спостерігалось зниження майже на 6 %, порівняно з 2010 роком, та на 20 %, порівняно з 2011 роком, кількості підприємств, що впроваджували інноваційні процеси. Їх впровадили 35 підприємств, з яких 32 впровадили нові або вдосконалені методи обробки та виробництва продукції (технологічні процеси), з яких 11 - маловідходні, ресурсозберігаючі. У 2013 році кількість впроваджених нових технологічних процесів зменшилась, порівняно з 2012 роком, на 25 %, зокрема маловідходних, ресурсозберігаючих на 55 %.

У 2012 році найактивніше технологічне оновлення виробництва здійснювали підприємства з виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, виробництва та розподілення електроенергії, газу та води [4].

Як видно з таблиці 1, витрати на інноваційну діяльність проводило лише 43 підприємства із 78, що склало 84,3 % у порівнянні з показником 2010 року. Розподіл загального обсягу витрат за напрямками інноваційної діяльності у 2010-2012 рр подано у таблиці 2. Так, у 2012 році підприємствами було витрачено 225,2 млн грн (у 2011 р. – 65 підприємств витратили 898,5 млн грн).

Таблиця 2

Розподіл загального обсягу витрат за напрямками інноваційної діяльності

Показники	2010 р.		2011 р.		2012 р.		Темп зростання, % 2012/2010
	тис. грн	% до загального обсягу	тис. грн	% до загального обсягу	тис. грн	% до загального обсягу	
Усього	749588,2	100,0	898520,2	100,0	225196,2	100,0	30,0
у тому числі за напрямками							
дослідження і розробки	17,5	0	-	-	151,9	0,1	У 8,6 рази
придбання машин, обладнання та програмного забезпечення	58723,4	7,8	93741,2	10,4	96313,0	42,8	164,0
інші	690847,3	92,2	804779,0	89,6	128731,3	57,1	18,6

Слід відмітити, що у 2012 році темп зростання витрат на інноваційну діяльність склав лише 30 % від їх обсягу у 2010 році. У 2013 році ситуація погіршилась і загальна сума витрат на інноваційну діяльність склала 113120,1 тис. грн., що на 50 % менше показника попереднього 2012 року.

Дані таблиці 2 свідчать, що у 2012 році із загального обсягу витрат на інноваційну діяльність лише 0,1 % припадало на здійснення зовнішніх наукових та науково-технічних досліджень та розробок, 42,8 % – на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення.

Понад 57 % коштів (інші витрати) вбуло витрачено на навчання та підготовку персоналу для розробки та запровадження нових або значно вдосконалених продуктів та процесів, діяльність щодо ринкового запровадження інновацій та інші роботи, пов'язані зі створенням та впровадженням інновацій.

Загалом в області у 2012 році найбільше коштів витрачено підприємствами з виробництва іншої неметалевої мінеральної продукції (66,4%), харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів (8,5%), хімічної та нафтохімічної промисловості (8,1%).

Важливим показником інноваційної діяльності підприємств є питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової. Так, якщо у 2012 році частка інноваційної продукції узагальному обсязі реалізованої промислової продукції складала 2,3 %, то вже у 2013 році – лише 1,6 %, що є свідченням низького рівня виробництва інноваційної продукції.

Реалізація інноваційної продукції за межі країни є ознакою відповідності міжнародним стандартам якості. Аналіз даних Головного управління статистики у Хмельницькій області виявив, що реалізацію продукції за межі України здійснювали 10 підприємств, обсяг якої становив 10,9 % від загального обсягу реалізованої інноваційної продукції (у 2011 р. – 1,1%), у т.ч. в країни СНД - 2,7%.

Варто зазначити, що більшість підприємств (94,4%) реалізовували продукцію, яка була новою виключно для підприємства. Її обсяг становив 358,6 млн. грн., у т.ч. 11,0 % експортовано [3].

Інновації - важлива складова, яка визначає конкурентоспроможність регіону у національному рейтингу конкурентоспроможності. Хмельницька область значно покращила свій результат у рейтингу конкурентоспроможності регіонів України за 2013 рік, піднявшись з 22-ї на 13-ту позицію. За підсумками 2013 року значення індексу конкурентоспроможності Хмельницької області відповідає рівню 90-го місця у світі. Це рівень таких країн, як Словаччина і Греція [5].

Із переліку складових конкурентоспроможності, Хмельницька область програє більшості регіонів України за інфраструктурою, розміром ринку та, власне, інноваціями.

Рівень інноваційного розвитку знижує загальне місце Хмельницького регіону в рейтингу конкурентоспроможності (19-е місце, плюс 5 позицій порівняно з 2012 роком).

Незважаючи на позитивну динаміку щодо забезпечення конкурентоспроможності регіону, за складовою інноваційного розвитку декілька показників Хмельницької області можна віднести до числа найгірших. Так, за кількістю патентів область посідає 26-те місце (рівень 99-го місця у світі), наявністю наукових та інженерних кадрів (22-ге місце, рівень 130-го місця у світі), держзакупівлями високотехнологічної продукції (25-те місце, рівень 124-го місця у світі) [5, с. 114]

Таким чином, в ході проведеного аналізу інноваційної діяльності підприємств промисловості Хмельниччини виявлено низькі обсяги реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі промислової, недостатній рівень інноваційної активності промислових підприємств, недостатня кількість науково-технічних кадрів, задіяних до проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт. Попри певні позитивні зрушення у напрямі інноваційного розвитку існує ряд проблем, які гальмують розвиток інноваційних процесів, зокрема у промисловості, використання накопиченого інноваційного потенціалу регіону.

Найбільшими проблемами, що гальмують ведення бізнесу в області, зокрема і інноваційної діяльності, залишаються нестабільність державної політики, податкова політика і податкові ставки [5].

Проблемою в інноваційній сфері залишається і низька сприйнятливість підприємницького сектору до інновацій, що обмежує зростання продуктивності праці, зниження енергоємності виробництва, не створює підґрунтя для модернізації та структурної перебудови економіки, не забезпечує її якісного оновлення. Відсутність впровадження у промислове виробництво нових технологій веде до зростання енерго-, ресурсовитратності виробництва, зниження конкурентоспроможності економіки, перетворення підприємств України на світових аутсайдерів.

Не формує підґрунтя для довгострокового сталого розвитку негативна динаміка кількості впроваджених маловідходних та ресурсозберігаючих нових технологічних процесів. Про такий розвиток можна говорити лише тоді, коли економічне зростання, матеріальне виробництво та споживання, інші види суспільної діяльності відбуваються в межах, визначених здатністю екологічних систем до відновлення. Концептуальними засадами стійкого розвитку передусім передбачається екологізація економіки, гуманізація, запровадження певної системи принципів підходів до питань суспільної діяльності.

Основними причинами погіршення стану інноваційної сфери є [6]:

1. Несформованість економічних стимулів щодо залучення інвестиційних ресурсів в інноваційні процеси.
2. Обмежений обсяг фінансування наукової діяльності з державного бюджету.
3. Несформованість у повній мірі інституційних умов для розвитку інноваційної інфраструктури (технопарків, технополісів, високотехнологічних інноваційних підприємств, венчурних фондів, центрів трансферу технологій та ін.).

Висновки. Джерелами інноваційного потенціалу є інформаційні ресурси, результати фундаментальних досліджень, наукових відкриттів, винаходів, наукових та дослідно-конструкторських розробок. Відтак, формування та ефективне використання інноваційного потенціалу, як сукупної здатності фундаментальної і прикладної науки забезпечувати впровадження новачій у процес виробництва та оновлення продукції, можливе за умов наявності в регіоні мотивованих висококваліфікованих наукових і інженерних кадрів та їх залучення до інноваційної діяльності; фінансування заходів, спрямованих на розвиток інноваційної інфраструктури; розвиток інформаційного забезпечення; розробки комплексу інструментів підтримки інноваційної діяльності малих та середніх підприємств.

Література

1. Інноваційна активність підприємств України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 24.04.2013).
2. Лазаренко Ю. О. Інноваційна активність підприємства як економічна категорія / Ю. О. Лазаренко // Стратегія економічного розвитку України: зб. наук. Праць – К. : КНЕУ, 2010. – Вип. 26–27. – С. 40–48.
3. Інноваційна діяльність промислових підприємств Хмельниччини у 2012 р. За ред. Скальського В.В / Вісник Хмельницького державного центру науки, інновацій та інформатизації. – 2013. – № 3 (19). – С. 5-7
4. Статистичний збірник “Регіони України” 2013. Ч. 2. / За редакцією О .Г. Осауленка. .- К.: Державна служба статистики України.– 2013. – 775 с.
5. Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.feg.org.ua/docs/FEG_report_2013_body_ukr_web.pdf. (дата звернення 23.04.2013 р.).
6. Щодо першочергових заходів з активізації інноваційної діяльності в Україні. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/654/> (дата звернення 26.04.2014).

References

1. The innovative activity of enterprises in Ukraine [electronic resource]. - Mode of access: <http://www.ukrst.gov.ua/> (date of appeal 24/04/2013)
2. Lazarenko Y. O. innovative activity of enterprises as an economic category / Y. A. Lazarenko // Economic Development Strategy Ukraine: Coll. sciences. Works - Kyiv Kyiv National Economic University, 2010. - Vol. 26-27. - P. 40-48.
3. The innovative activity of industrial enterprises Khmelnytsky in 2012, ed. Skalsky V. V. // Journal of Khmelnytsky State Centre of Science, Innovations and Informatization. - 2013. - № 3 (19). - P. 5-7.
4. Statistical Yearbook "Regions of Ukraine" 2013. C. 2. - Edited by O. G. Osaulenko. - State Statistics Service of Ukraine. - K - 2013. - 775 p.
5. Report on the competitiveness of regions of Ukraine in 2013 [electronic resource]. - Mode of access: http://www.feg.org.ua/docs/FEG_report_2013_body_ukr_web.pdf. (the date the appeal was 23/04/2013).
6. On priority actions to enhance innovation activity in Ukraine. Policy Brief. National Institute for Strategic Studies under the President of Ukraine [electronic resource]. - Mode of access: <http://www.niss.gov.ua/articles/654/> (date of appeal 26/04/2014).

Рецензія/Peer review : 18.5.2014 р.

Надрукована/Printed : 11.6.2014 р.